

Uppteckningen rör: Offerkast, Menniskans vård och själ. 1 Skåne,
åtminstone Kullasocknarne, hörde eller såg jag aldrig att det bru-
kades kasta upp högar av sten och ris der någon död onaturlig död,
eller s.k. "Illdöd". Att det varit en offerlund väster om Wasby
kyrka, är en sägen, men vad, hur eller till vem det offrades, känner
ingen. Dock måste det ha varit före Kristendomens införande och då
gällde naturligtvis offret någon av de forn-nordiska gudar eller
gudinnorna. Men vidskepelsen och övertron kommer nog aldrig att helt
utrotas. Så minns jag att det var bland andra gravar på Wasby kyrko-
gård, en sälspillingar grav, som var mycket stor och minst fem gån-
ger i omfång emot de andre gravarne och belägen i sälspillinga-vrån. s.2.
Der såg jag gamla kvinnor som städade andra gravar, gå till nämnda
sälspillinga-grav" och kasta små pinnar på graven. Jag frågade en
moster som var med mig, varför de gjorde så, men hon svarade att
det var en som hette Bergmanskan som hängt sig och låg der begra-
ven och att det var "ondt ad" att röra sådana gravar. Hennes man,
en gammal sjökapten Bergman kom några gånger årligen och rensade
graven samt planterade en bred häck i sop rundt och en rosen buske
midt på graven och snidde upp. Det tycks skola utgöra något slags
tröst eller mutor till den döde att visa att man påminner sig och
beder för dem. Men här, i den församling, jag nu bor, (Hamneda) ha
vi två platser, som folket för ännu 30 år tillbaka brukade kasta

något sten, trägren eller kvist. Den ene platsen är i Håå, där i skymningen en kväll 1897 Paul Olsson, fjerdingsmannen i socknen blev ihjälslagen, när han kom körande med sina stutar för ett lass risbränsle. Mördaren antingen går här eller reste till America, ty han blev aldrig upptäckt, men stutarna blevo stående tills folk kom tillstädes, men då hade de vändt så lasset vältes i diket och der kvarligger det ännu 1933. Folk som gå förbi kasta en pinne eller en sten på bunken. En annan sådan "ill-döinga plats" är vid en brant backe på vägen från Hornsborgs station emot Stighult. Der skall för länge sedan hava varit bokeskog, der stora svin gingo och betad e, s.k. ollonsvin som sökte opp de nerfallande bokollonen. Dessa svin skulle hava överfallit en gammal ~~kvin~~ kvinna och bitet henne ihjäl, vilket alls inte är otroligt. Jag har själv ute på marken blivit svårt överfallen och biten av en enda stor "so". Första gång jag passerat stället i sällskap med en "inföding" (smälänning) sade han: här skulle vi kasta en gren eller en sten på denna bunken, för det var här karingen blev ihjälslagen av "svinen". Vi stannade vagnen och gingo ur och togo var sin mindre gren och kastade på bunken vid sidan om vägen. Jag frågade naturligtvis vad nytta det skulle göra, men fick endast till svar, att det var ett gammalt bruk. Jag som aldrig hört sådant förut, tyckte det var kuriöst, men händelserna gestaltades sig så att jag kom att köra

s.2.

s.3.

s.4.

der förbi bittida och sent, minst tjugo gånger ~~xxxxdagen~~ och varå gång lät jag dragarna vila efter ansträngningen i den branta backen, och då kastade jag och en 14 årig son alltid grenar eller stenar på röset, bara för vi tyckte att det var ~~roligt~~ roligt att öka på det. Stenarna voro bara små och ej större än de kunde bäras, men jag och min son roade oss med att rulla så stora vi rädde med, från närheten. Detta var 1910 och sen dess har vägförbättringar vidtagits

s.4.

med snart alla vägar och backen bortschaktats, bunken raserats och s.5.
för övrigt är det ingen som nu för tiden skulle bry sig om att stanna med bil eller velociped för att kasta grenar eller stenar på något sådant. Men jag tror att det erinrade dem som passerade bålet, bunken eller högen, om att bedja såväl för den olycklige, som sina egna själar, när de sågo platsen och för att riktigt inpräglade det i minnet, offrade något litet arbete som fastslående. Förmodligen ansågs det såsom ogudaktigt och tanklöst att passera förbi ett sådant ställe och inte ägna ena allvarlig tanke deråt. Liksom vi anse nu för tiden rätt och ohyfsat, när en bilkörare kör en människa ihjäl, eller fördervad och fortsätter från olycksplatsen obekymrad om den olycklige. Rishögen brändes aldrig opp och det behövdes inte heller för det understa ruttnade bort efterhand med tiden, så en sådan bunke blev just ej i stark tillvaxt. Jag tror s.6.
ej att någon fruktade sig heller för, om han inte kastar någonting.

på en sådan hög om dagen, men om natten troddes av många att det spökade och "gny-de" vid dylika röse, varför man helst toge en omväg derifrån. Att kasta stenar vid vägskalet eller kors-vägar hörde jag aldrig något om, men att nattetid passera kors-vägen var då, som nu, något riskabelt. Före passeraandet borde man därför spotta tre gånger, ty var det ingen gast, så kunde der snart komma en sådan. Begynte hästen att fnysa och snarka vid korsväg, så var det bra att ta av huvudstolen och spotta tre gånger genom den, så hjälpte och hästen lugnade sig. Det troddes alltid att kreaturen i synnerhet hästar kunde se och förnimma något. Att spotta tre gånger, skulle betyda "I Fadrens, Sonens, och den Helige Andes namn, ty all vidskepelse är ett missbruk av religionen också.

s.6.

Här hemma vid gården är ett stort stenröse som kallas för "Drakaröset", troligen en forngrav, ibland ett hundratal andra forngravkullar av jord. Röset innehåller omkring 500 parlass sten, men inga större stenar, utan endast sådana som kunna bäras av en man, småklaper. Det utgör en kulle av fem alnars höjd och tretti alnars botten Diameter. Om detta stenrös, som troligen innehåller en sten-~~is~~ kista överskyld med kullerstön, gick en mängd rykte att det innehöll skatter som bevakades av drake och andra spöken. Derför var det ett par bönder i Horns by, som slog sig tillsamman för att om

s.7.

nattetid undersöka stenbunken i hopp om att finna något dyrbart fynd. Den ene hette Elias i Horn och den andre Simon i Akroken. Dessa gingo dit till "drakaröret", i mörka höstkvällar vid midnattstid omkring år 1850, med lyktor och verktyg, spett och spade, och plockade stenar, "bullerhallar", som de små stenarna kallas här. När de arbetat i 10 å 12nätter och kastat ut till sidan om bunken en betydlig massa sten, och ingenting funnit, så berättade de att då de nådde ner till jorden i röset, så fingo de se ett sken och när de tittade upp, syntes att hela Norragård, i Horn stod i ljusan låga och brann. Då kastades de sina spett, togo sina lyktor och skyndade till Norragården, men när de komma fram, så var där ingen eld, utan mörkt och tyst. Ifrå den tiden rörde de aldrig mer vid Stenbunken, och i denna dag ligger stenarna, som de bönderna utkastade, på samma ställe och syns en grop elller fläcka längs ige nom rösets norra sida. Sedermera 1888 byggde en gammal gubbe, som kallades " för Pigga - salomon, ett litet hus, en stuga endast på tretti alnars avstånd från nämnde stenbunke. Han tog sten därifrån till husgrund och stenmur rundt en trädgårdsstäppa, men han var mycket vidskeplig, så han drog fara på sig, att han tagit sten i drakröset. Så en höstkväll i skymningen kom der en yngling från byn in till Salomon och satte sig att språka med honom. Salomon var ensam hemma. Just som de sittades, hoppar den pojken till och

s.7.

s.8.

s.9.

s.9.

säger: Nej, se vad är det för något eldsken från drakaröret? Och verkligen syntes ett par glödande ögon och en mun som sprutar eld till synes der ute. Deras förskräckelse var stor, i synnerhet Salomons. Pojken fick sin mössa och ville springa hem, men Salomon tog honom i tröjansfliken: "Nej, Nej, du får ble här lite, tess mor kommer, för jag törs inte vara ensam". Men pojken for ut och snart slutar spökeriet. Pojkens kamrat hade en urholkad rova med utskurna ögon, hål och mun. Inne i rovskalen hade han tändt en ljusbit. Samma experiment gingo de nu att upprepa hos en annan gammal gubbe i ett hus bakom byn. Gubben hette Sven Blixt, blev ej varre skrämd än han for ut och grep spöket och gav det en gruvlig hop smörj med ekekäppen, så att minnet derav är ännu kvar. Något annat spöke har varken Pigga Salomon eller jag kunnat upptäcka vid drakaröret, oaktat jag ensam har varit ute i beckmörk julanatt i spöktimman mellan 12 o 1, för att i de gamle gravkullarne få se "glo-son" eller annan ande uppehårelse. Vid Arilds fiskeläge i Brunnby socken finnes nere vid sjökanten liksom små runda i klippan svarvade brunnar med klart vatten och i dessa offer-källor offras ännu, ty på bottnen brukar finnas pengar som allt emellanåt uppfiskas av barnen. Ännu visas hålor efter Arilds kropp som flöt i land der och synes efter huvud axler, höfter och fötter. Icke hörde jag att stenkastning

s.10.

förekom där mördare avrättats, eller vid stranden av sjö, der en person drunknat. Mördare och "självspillingar" begravdes på ett vanärande sätt i forna tider. De fingo inte komma genom de vanliga kyrkogårdsgrindarna, utan måste lik-kistan tagas över muren in på kyrkogården och även något djupare gravä än de vanlige gravarne skulle grävas. Senare togos till Lunds anatomi-sal självmördare och blevo också i Lund begravda om så önskades. Warföre det skulle tillgå så vanärande som möjligt, t.ex. ej ringa i kyrk-klockorna, ej få komma genom kyrkogårds-grindarna, ej presten kastade tre skovlar-na jord, eller läsa, djupare gravar, samt begravningen ske sen sol-en gått ned, var allt naturligtvis prästernas påfund för att offent-ligen sätta skräck i folket och visa att självmördare hörde djävul-en till med både kropp och själ. Sen 1860 talet gjordes ej så stor skillnad på själv-spillingen och andra döde. ~~Människansxvård~~

s.11.

Människans vård och själ.

s.12.

Ordet "vård" kan ha många betydelser, som alla ha kännedom om, men den "vård" som nu menas, är något som skulle kunna översättas med med människans goda genius, skydds-ande bevarare, eller på allmoge-språket: "det var en Guds försyn". Denna slags vård uttrycktes ock-så t.ex. om ett litet barn föll från flera våningars höjd ner i ga-tan utan att taga den minsta skada, så säges: "Det var en ängel emellan".

Således skulle det vara en skyddsängel. Huruvida varje menniska har sin skyddsängel, eller dessa endast befatta sig med de mest oskyldiga bland menskorna vet väl ingen, men det vill synas, som de hjälpte dem som hade minst förstånd att freda sig själva. Det går ett ordspråk, att vår Herre bevarar barn och fyllehundar".
Druckna personer kunna falla, till synes illa, men mycket förmoderligt, inte lida någon skada derav, liksom när barn falla. Den nyktre får begagna sitt förstånd att freda sig med och ofta ändå råka i olycka, men barn och rūsiga synas särskilt ofta följas av en tur att undgå faror, som rent av förefaller övernaturlig. Wård var ej detsamma som "Warsel", och har nog mycket med själen att göra, ty om man vill noga giva akt på sig själv, skall man finna en aningsförmåga, så att man kan ha en förkänning om någon fördold fara eller olycka, men sällan någon aning om förestående glädje och lycka.
Är man särskilt munter till sinnes och mår väl och är mycket glad och vet just ej varför, särskilt; då må man passa sig, ty då är man inte långt ifrån olyckan, och ofta kan en omedveten tungsinthet liksom vara förebud till oväntad lycka och glädje. Den som är m mycket i sällskap, talar mycket, spelar kort mycket, läser långa romaneer, spelar schack mycket, eller vredgas och kommer i sinnesuppror, eller brådska, den menskan förlorar den profetiska skarp-

s.12.

s.13.

s.14.

sinnigheten och aningsförmågan. Därföre tillfrågades ensamboende "eremiter" i forntiden om vishets-råd. Klosteridén uppkom säkerligen derigenom att de förste stiftarne just märkte att vishet kunde uppövas genom ensammare liv än i sällskapslivet ute i världen.

Exempel på aningsförmåga: En höste-kväll för många år sen föll det mig in att gå till en grandenabo och lyssna på en gammal missionspredikant. Predikan skulle begynna kl.6 och då var nästan beskmörkt. Jag och endast tre a fyra stycken voro komna och det hördes ej av fler. När kl. blev 6 så sade predikanten: "Ja, nu är tiden inne, jag tror vi börjar, för här kommer nog inte fler! Då måste jag med våld tvinga mig själv att tiga, ty jag ville säga: "Nej, vänta lite, ty här kommer om en stund tio personer till, och den kommer sist in leder ett litet barn vid handen. Ja g sade ju ingenting ty det skulle hörts konstigt att säga så på förhand. Predikanten dröjde några minuter och ordnade sina böcker på bordet. Då kom det någon och begynte trampa utanför på trappen. Opp rycktes dörren och jag begynte räkna, en,två,tre o.s.v. ända till tio och den som kom in sist ledde ett litet barn vid handen. Jag blev så förvånad över mig själv att jag knappt på en lång stund gav akt på vad predikanten sade. Derföre, då det talas om kloka gubbar och kloka kvinnor i Skåne och Småland, så är ganska säkert att de hade en

s.14.

s.15.

förmåga som ej vem som helst förstod, fastän de kallades för trollgubbar och trollkåringar. För att nämna bara en av de många som jag känt och hört omtalas, vill jag framhålla den nyligen i hela Svenska pressen ökände Johannes på Lilläng. Sakerligen hade han förmåga att göra något som ingen annan kunde, före den tiden då han begynte ta betalt för sitt botande. Då förlorade han den egenskapen, dels genom frekvensen av de många besöken. Efter den tiden visste han naturligtvis att han bedrog folk, men förut trodde han nog på sin egenskap. Jag var nära nog den ende i dessa nejder, som inte sökte honom, men jag hade hört talas om vad han gjort, och kände till honom i många år, innan han kom i ropet. Han bodde ju i samma församling som jag.

s.15.

s.16.

Warsel.

Warsel är liksom ett förebud som går före en person och kommer fram och förnimmer av andra, någon liten tid innan den personen som har varslet, kommer fram. Detta förnimmes aldrig av den personen själv, som har den egenskapen. Bland dem som har den egenskapen är även jag själv, men kan endast veta det igenom andras och mitt husfolks bevis. Om t.ex. jag varit borta ifrån hemmet och väntas komma hem, antingen från resa eller nabolaget, så höra de hemmavarande mitt vanliga sätt att trampa och ta nyckeln, om det är låst, sätta den

s.17.

i låset, vrida om, och öppna ytterdörren, men sen blir det inte mer av och om någon går ut och ser efter vem der kom, så finns det ingen. Om 10 eller 15 minuter kommer jag åter på samma sätt, tramp par, tar nyckeln, sätter den i låset, vrider om, och öppnar ytterdörren, men då kommer jag verkligen själv. Hemmavarande, icke allenast de som höra till familjen, utan även främmande personer kunna allesammans lika tydligt höra det "varslet". Likadant var förhållandet med min far. Wi kunde höra hur han kom över gården upp mot förstug-dörrarne, hans steg, och huruledes han trumpetlikt putsade näsan, tog i nyckeln och öppnade dörren, men sen blev det inte mer, men 10 å 15 minuter derefter kom han på alldeles samma sätt. Wi kunde till och med få veta genom varslet, om han var "full" eller nykter, ty i förra fallet voro stegen och rörelserna ej så raska och han fublade med nyckeln och låset ovanligt emot, när han var nykter. Warslet kom även med hästar ochvagn. Wi hörde då många gånger tydligt, hur det kom en häst-skjuts körande in på gården, men gick då någon ut att se till, så var der ingen, men om 10 å 15 minuter kom min far körande alldeles med likadant buller, som det hördes förut. Han visste aldrig själv om någonting sådant. Man skulle kunna föreställa sig att den bortovarande, hemvändande, tänkte på hemmet någon liten tid innan han nådde fram, men att de hemmavarande

s.17.

s.18.

s.19.

kunna höra sådan tanke samt dertill höra hästar och vagn, är mycket underligt. Männe hästarne också tänkte på hemmet. Emellertid så skällde aldrig hunden på varslet, liksom ej heller på husbonden. Warsel hördes även om ljusan dag, men syntes inte. Men ett slags varssel, som uppenbarade sig synligt, var när någon blev död eller omkommen långt borta ifrå hemmet. Ex: Min mor hade en kusin, som var till "sjöss" långt borta, fick gula febern och dog. En natt vaknade hans hemmavarande bror genom att någon öppnade dörren och trädde in i rummet, der han låg. När hembroren fick syn på sin bror i så starkt ljus, att han kunde känna igen honom, sade han: Jaså, du är hemkommen; men sjömannen svarade: ej utan gick fram till sängen och räckte ut handen, som brodern fattade och kände att den var mycket kall. Då försvann sjömannen, men någon tid derefter fick brodern och föräldrarna spörja, att sonen, sjömannen, dött vid samma tid, han uppenbarade sig för sin bror. Ytterligare ännu ett slags varsel hörde vi i vårt hem, och var gång vi hörde sådant, blevo vi förvissade om att någon nära släkting avlidit. Det slogs dunderslag liksom med knuten hand, i fönsterposten till dagligstugan, tre väldiga slag, och när det varslade för min farefar, slog varslet så tungt på bjälkarne över dagligstugan, att hela huset darrade. Warje gång vi hörde varsel av det slaget, sporde vi dödsfallet om dagen, efter då vi hört bullret om natten.

s.19.

s.20.

Warsel av detta slag kom alltid om natten, och endast för gamla eller vuxna personer i släkten. Alla dessa förut uppräknade "varsel" ~~tycktes~~ tycks vara det som alla ha någon gång hört eller åtminstone hört talas om, men ett slags varsel, eller vad jag skulle kalla det, har jag aldrig förnummit att någon förmärkt förut i all min tid. Jag bodde i min födelseförsamling Wäsby i 37 år, men de siste 2 veckorna jag bodde der, tycktes skatorna vara någon slags djävlar, som velat utrota mig och mitt hus, om de kunnat. Dagligen satte de sig midt på fönstren i boningshuset, och höggo tag med klorna om de smale fönsterspröisarne, samt hackade av alla krafter och hackade sönder många rutor, och skrattade liksom föraktligt, när de lyckades få en ruta sönder. Jag sköt några av skatorna (omkring 20 stycken), men destomera rasande bycktes de återstående bliva, så att man kunde verkligen bli betänksam. Vad detta varsel betydde, har jag ej nöjaktigt kunnat förklara. Det finns även ett annat slags varsel, som kallas för "Rå", och skiljer sig från förra "varslet" deri att det arbetade på samma sätt, med samma ljud och buller som dess förman, men utan att vänta på hans återkomst, utan tvärt om, vid hans avlägsnande och bortovaro från arbetsplatsen. Ex: Wi hade en snickare, vagnmakare boende i vårt hus. Han var ungkarl och hade sin verkstad vid ena sidan om köket och vi själva

s.20.

s.21.

s.22.

hade våra boningsrum vid andra sidan om köket, men jag hade min säng vid sidan av hans svarv i snickareverkstaden, men vistades der aldrig, utan när jag skulle sova omnätterna. Snickaren gick varje söndag till kyrkan (dit var endast 10 minuters väg) och då var der ingen i hans verkstad, men tro han var knappt nådd fram till kyrkan, förrän det begyntes att hövla så att spånen skrek i höveln, som det brukade, när snickaren hövlade, samt slog med klubban på "hållfasten", eller kastade bräder på varandra, så det small, och sågade, precis som om snickaren varit ~~xi~~ skarpa tagen med sitt arbete. Och inte dermed nog, ty detta "Rå" arbetade om söndagarna. Det gjorde aldrig snickaren själv. Vi tittade ofta in i verkstaden, när vi hörde sådant, men ~~der~~ var ingen menska, och strax efter man stängt dörren, hördes åter samma "Rå!" Måhända snickaren satt i kyrkan och tänkte på sitt arbete derhemma och tanken blev säkert för oss hörbar men aldrig synlig, oaktat om dagen. En gång vaknade jag kl.2 om natten, klart månsken inom fönstret på svarven, som var uppställd midt för fönstret. Svarven gick och klickade på samma vis som vanligt, när snickaren svarvade, men tomme, ty det var ingen träbit isatt som skulle svarvas. Jag satte mig opp ~~xi~~ i sängen och betraktade ställningen i några minuter, tittade på kläckan och förvånades, da klockan endast var två på natten. Jag drog dynan

s.22.

s.23.

över huvudet och lyssnade en stund tills svarven småningom tystnade och jag somnade. Men snickaren låg och sov i ett rum bredvid verkstaden. Om morgonen frågar jag, om han varit osynlig oppe och svarvat kl.2 på-i natt, men han svarade; att han visst inte svarvat, men tänkte svarva hjulnav snart nog. En gång, också en söndags-natt, då jag och en kamrat gingo hem från en danstillställning, hörde både kamraten och jag, huruledes mölle-byggaren arbetade på möllarens loge, der han hade tillfällighets-verkstad för att reparera något vid kvarnen i Wäsby. Loge-lången är nära vägen, och vi hörde och stannade en stund och lyssnade på huru det hövlades och knackades på höveljernet, så som när man ställer höflen, och klingade med sidklingen, m.m. alldeles som när snickaren arbetade om dagen, men nu kl.1 på natten i mörker tillika, ty det måste ovilkorligen varit tändt i lykta ifall det skolat kunna arbetas. Jag frågade min sällskaps-kamrat, vaddtror du detta är för något? . Han svarade endast, det vet jag inte. Sedan vi iaktagit "rået" en stund och det inte upphörde, så avlägsnade vi oss,. Jag frågade möllaren dagen efter, om hans mölle-byggare arbetade om natten. Nej, sade han, snickaren är ej kommen ännu, han reste hem i lördags, men ska komma igen". Han hade väl tänkt på sitt arbete och tanken arbetade hörbart för oss, det är det som kallas för "rå". Min far och en annan dräng lågo i en säng i fars hem i "Stora hus" (salen) en natt, och när far

s.24.

s.25.

vaknade, skente månen ljust in i rummet midt i natten. En spinnrock, s.25.
som stod vid andra sidan i rummet, gick med rask fart, dock ej så s.26.
fort, som då det spanns på den. Min far stötte på kamraten och sade,
"Ser du hur spinnrocken går, ändå der är ingen menska!" Kamraten
vaknade ju och far och han lägo och betraktade huru spinnrocken i
det klara månskenet gick så länge till de somnade ifrån det under-
verket. Det troddes vid tal derom, att det varit "vätter", som spun-
nit på rocken derföre att spinnerskan glömt att ställa rocken med
framsidan emot väggen. Framsidan, d.v.s. den sidan, der spinnerskan
sitter vid spinnande. Det kunde ju också varit rå, men "Rå" brukade
ej synas.

Någon synnerlig skillnad på själ och ande tror jag inte de gamle s.26.
förestälde sig. Jag hörde att vid ett tillfälle, då en person dog
av att han fick en köttbit i halsen, en av bondhustrurna yttrade,
med bekymmer", Själen, de e ju ånnen (ande.dräkten), när den nu s.27.
inte ~~kan~~ kan komma ut om halsen, så måste den ju gå ut "hin väin".
Hon trodde att själen och ande-dräkten var ett och detsamma. I
Bibeln står, att Gud inbläste i människans en levande anda, derför
trodde de att det var andedräkten, som var själen eller anden. Men
der står också att kroppen och anden blevo en legande själ, och om
och om Israeliterna, att de voro så och så många själar och då

menas både ande och lekamen. Men menniskorna ha ifrå fornti den nog ansett att anden och själen var detsamma och något annat än blotta andedrägten, luften, utan det varande förnufts-jaget i varje menniska, och ej att förväxla med kroppen. Anden är eller var själen, och kom den säkert till ett av de två ställen, Himlen eller Helvetet.

s.27.

I himlen, troddes det, skulle bara sjungas och spelas för jämnan, men i Helvetet deremot var betydligt omväxling, enligt vad prästerna förkunnade, och den prest som inte kunde nog härresande utmåla Helvetet, ansågs inte föra att vara en bra prest i den gamla goda tiden. Vad som var mest barokt var att de trodde som prästerna lärde, och lära ännu, att de som kommit till Helvetet de skulle ligga och leva i eldslåga alltid, så länge som Gud lever, eller i alla evigheters tider, och att benämna ett sådant tillstånd för "död", som ju egentligen således var ett legande. Utan att besinna att Gud då skulle för en kort jorde-tillvaro, låt vara brottslig, straffa i så många millioner år d.v.s. alltid, i evighet. Menskan rår ju inte för att hon blivit skapad ens. Men de förbisågs att det omtalas den andre döden. Det är ju tydligt nog, att när själen lidit sitt straff, så blir han dödad, tillintetgjord. Ingen ens mensklig straffdom går längre än lifstids straff eller döden. Det var därför att prästerna lärde och lära ännu, att menneskas själ är odödlig. Ja, för menniskor är den odödlig, men ej för Gud. Den

s.28.

s.29.

samme, som skapat måtte väl kunna tillintetgöra skapelsen. Således betänkte de icke, att Gud, enligt sådan lära, skulle vara outsägligt mycket mycket mycket grymmare än menniskor. Själen troddes kunna lämna kroppen både under sömnen och vakande tillstånd. Den kunde då taga gestalt av en vacker yngling eller jungfru, men även av djur, såsom en stor svart hund, eller en svart höna. Sådana menniskor som kunde låta sin själ lämna kroppen, igenkändes derpå, att de hade stora, svarta, tjocka ögonbryn, som gingo ihop midt över näsan. Om en sådan var av mankön och ett fruntimmer kom att se åt honom, så kom han om natten och var "marulv" på det fruntimret, och var det ett fruntimmer med sådana ögonbryn, och en mansperson kom att titta på henne, så kom hon om natten och plågade honom med "Maran", som hon var. Men kunde man, när man fick se en sådan menska med ögonbryn svarta och tjocka, som gick ihop över nasan, bara komma åt att slå med knytnäven midt i ansigtet så att blod kom ut, och skälla: "Mara, så hade redan Maran eller Marulven från den personen ingen makt över den som slog, och kunde inte "Mar-rida" honom eller henne. Ex: En man kom att få se ett fruntimmer med sådana ögonbryn som förut nämts, och om natten kom också Maran på honom, men han var underkunnig om var hon kommit in, ty han hade väl stängt omkring sig, så när som ett knasthål i en brädvägg. När han märkte hon kom

s.29.

s.30.

slog han en träplugg i knaggabräden~~na~~ och maran kunde ej komma ut igen. Om morgonen var den vackraste flickan, man kunde tänka sig i rummet, ty när hon inte kunde komma ut om samma hål som hon inkommit, så kunde hon ej avlägsna sig utan måste bli kvar. Han gifte sig med henne, och hade flera barn, och aldrig fick hon veta var han stängt för henne. Men en vacker dag stöttes pluggen ur hålet i brädväggen och vips försvann hon och kom aldrig igen. En piga och en dräng skulle köra in hö. När de hade lasset färdigt, sade drängen åt pigan att hålla hästarne medan han gick ett litet stycke derifrån, men du får inte slå med piskan på något som kommer emot dig. Det lovade hon. Om en stund efter det drängen gått, så kom en stor svart hund springande emot henne. Pigan blev rädd och slog rapp på rapp, mitt på hundens huvud. Till slut sprang hunden sin väg. Men när drängen kom igen, var han blodig och sönderslagen i ansiktet. Han förebrådde henne, du lovade ju att inte slå med piskan och du gjorde det ändå. Drängen var således en "marulv". En gammal man Jöns Jönsson i Lönskog, passade på och tog fast i håret på Maran, när hon kom på honom, der han låg ensam i sängen. Han ropade på hustrun att hon skulle komma in från ett annat rum och tända ljus för ja håller Mare-satan i håret, men hustrun var så rädd så hon vågade ej tända ljus. Mannen höll fast i Marans hår med ena handen och

s.30.

s.31.

s.32.

fick en tändsticka (fosfortändsticka), strök eld och tände talgljuset på bordet, men då fick han se att han hade endast några hårstrå mellan fingrarna. Wärre gick det för en dräng som hette Ola (skräddare) hos samme man i Lönskog, när han en vinterkväll låg på "långe-bänk" nere vid farstu-dörren och sov. Pigorna sutto framme vid kakelugnen och spunno blånor, och Ola Pålsson låg borta på bänken i skymundan, der det var nästan mörkt, ty tranlampan lyste ej synnerligen starkt i vråarna. Ola for upp och begynte spotta och svära och påstod att maran varit på honom och orenade (fes) i hans mun, och svetten rann, som han plågats. Maran kom aldrig på någon om dagen utan alltid om natten, vanligast just när man skulle till att somna, men ofta även mitt i natten, sedan man sovit länge. Jag själv har blivit "mar-riden" många gånger i åldern mellan 18 och 30 år, men även någon gång senare. Jag har dock icke kunnat fullt tillfredställande förklara, vad maran är. Om man ligger på ryggen kommer den oftast, men kan även komma när man ligger på sidan. Jag trodde, när jag låg på ryggen, att tungan kunde falla i svalget ~~och~~ och förorsaka kvävning. Jag försökte sova på sidan, men Maran kom på mig med samma kvävning, således kunde det inte vara orsakat av att tungan föll i svalget. Det besynnerligaste var, att jag kunde höra när hon kom, huru liksom klor skramlade eller krafsade på sängakanten,

s.32.

s.33.

s.34.

och samma påstående hörde jag även av andra som ledo av Maran. Min far hade ofta Maran och kunde även höra när hon kom, på samma sätt. Man hör först att hon kommer och krafsar på sängkanten, men just i samma ögonblick, är hon över en och trycker på bröstet tills man vill kvävas och då det är som svårast, man "tycker" att man ska dö, då vaknar man badande i svett. Maran är troligen en slags dröm, man glömmer att andas så länge, tills man håller på att kvävas och genom ansträngningen kommer att svettas. Jag tänkte ofta att jag skulle skyndsamt sätta mig upp i sängen, när jag hörde Maran komma, men hon var mig alltid för snabb. Maran kunde komma på hästar också och då syntes på den hästen, hur Maran flätat "manen", så att det var omöjligt att reda upp det igen, utan man fick låta det vara, eller också klippa av "manen" på hästen. Det ansågs för de trivsammaste och bäste hästarne som Maran brukade rida på. Maran gick inte på alla hästar, liksom inte heller på alla män. Aldrig hörde jag att Maran kom på något fruntimmer. När Maran "släppt", känner man lättad och en förnimmelse av att någon person varit närvarande, men hade Maran "släppt", så kom hon ej mer den natten. Det är en ganska obehaglig påhälsnings, som man ej kan få bot för varken av läkare eller kloka gubbar. I Höganäs bodde en gammal käring 1830 som kallades för Lunnan. Hon visste reda på allt som hände i de andra gårdarna ty hon kunde förvandla sig till en svart höna, som gick omkring

s.34.

s.35.

och snokar över allt, och ingen visste att det var karingen förrän en gång en dräng som hette Per Andersson (som jag talat med) blev rasande på den svarta hönan, som varje dag kom, smygande gick och tittade, än i köks-dörren, än i stallen, hackelse-hus, loga och över allt. Per slog till hönan med ett kvasta-skaft, så det ena benet på henne bräcktes och hängde och dinglade, när hon haltade, eller hoppade på ett ben över gården och in i Lunnans port. Dagen efter spordes att Lunnan bräckt sitt ben och låg i flera veckor innan hon kunde gå på krycka, men under den tiden syntes aldrig den svarta hönan, men så fort hon blivit lakt, kom åter en svart höna i gårdarna, men nu var hon halt liksom karingen. Deraf förstodo folket i Höganäs by att hönan var Lunna-karingen. Här i Småland har jag aldrig hört ~~xt~~talas om någon människa som havt Maran, eller kunnat förvandla sig. Således blir deras själ kvar i kroppen till denne dör och läggs i grav. Jag har ej heller hört om själen som lämnat den sovande som mus, simmat över en flod och funnit skatter. Att hastigt och våldsamt väcka en sovande ansågs alltid farligt, derföre att den väckte kunde bli mycket förskräckt och dö av hjärtslag, eller råkar i raseri emot den som väckte honom. Ett sakta namnande av namnet, först lägre sen högre, eller mildt vidrörande var lämpligaste sättet, men det kunde förekomma tillfälle då kraftigare

s.36.

s.37.

metod måste användas, såsom hårdare, ruskande, påstötande, ifall
den sovande sov mycket hårdt, eller var rusig. Ex: I en gård, som
heter Tofter vid Kullenbergs torp, i Jonstorps socken, var danstill-
ställning 1856 en vinternatt. Dansen varade som vanligt till fram
på "småtimmerna", och sedan folket till större delen avlägsnat sig,
gick husbonden Sven Andersson och lade sig, och insomnade inom kort. s.37.

Fram på morgonen upptäcktes av de ännu vakande, att eld utbrutit
i går den och rasade redan med väldig fart i den kringbyggda gårdens
halmtak och faran var överhängande. Man skyndade in i sängkammaren
att väcka husbonden, men detta visade sig att det gick inte så lätt.
Man reste honom sittande, sedan man förgäves kallat på honom, och
talade högt till honom, att gården brinner, kom genast opp. Han
svarade ja, men föll genast tillbaka och sov. Först efter det man
rest honom opp för tredje gången, blev han så pass vaken, att han
förstod faran, steg opp och klädde på sig. Han hade varit onykter,
då han lade sig. Gården brände ner i grund.

En gårdsägare 1870 i Plöninge brukade berusa sig på Hotell i Ryd,
så att han insomnade, men kunde inte väckas varken med tillrop eller
ruskande. En annan bonde Anders Jönsson i Wäsby 22- 6 blev tillkal- s.39.
lad och rådfrågad huru man skulle kunna väcka den sovande. Sedan
A. fått reda på hur de försökt väcka honom, så lovade han att för-
söka ett medel som han trodde skulle ha ~~s~~ asyftad verkan. Han tog

den på en soffa liggande och vände honom med ansigtet ned och bak-
ändan uppåt d.v.s. "näs- skrus". Derefter tog han och vek opp rocken
och slog med flata handen av all sin magt två a tre väldiga "bask"
på den köttigaste delen av baken samt smög sig genast bakom en dörr.
Sovaren for upp ur sömnen och rusade på kyparen och slog honom på
"skallen" emedan han trodde honom till "väckelsen". Efter de slagen
kunde Plöninge bonden gå hem bra nog, som om ruset gått av honom
med det-samma. Sedermera visste hotell betjeningen medlet mot Plö-
ninge-bondens sömn och praktiserade det många gånger, men aktade
sig för hans raseri vid uppvaknandet. Förre ägaren till en gård som
hette Nerys-minne, förut Ryssagården, kalla sig Rysén, men allmogen
vände namnet till Rusin. Denne brukade köra med täckvagn (karett)
in till Hälsingborg på 1870 talet ochbberusa sig på hotellerna, var-
vid han insomnade så hårdt att vid stängnings-tid, hans hästar och
vagn av drängen höllos tillreds för hemfärden, men det befans omöj-
ligt att väcka honom och bli av med honom. Nu brukade denne Rycén
ha en närboende smed i Ryssasmedjan som sopbroder och denne hade
han ofta med sig i Helsingborg, men smen blev aldrig full, därför
att han var måttligare än Rycén. Kyparen beklagade sig för smeden
och frågade vad de skulle göra, ty de ville inte köra ut honom."Jo,
sade smen, viljen Ni endast öppna dörrarne rum efter annat, ända ut
på gatan, så ska jag nog skaffa honom ut." Det lovades, och derefter

s.39.

s.40.

gick smen in till den i stolen sittande, sovande Ryssén och gav honom en väldig kindpust (örfil). R. blev vaken och med detsamma rasande, och då han såg smen för sig, for han efter honom, för att hämnas på honom, men smen sprang undan, genom rum efter rum och R. efter, ända ut på gatan, då dörren slogs igen och Ryssén måste följa med ~~hem~~ hem, och någon hämnd blev det ej av den gången, men som smen upprepade sin metod flera andra gånger, så Rycén ~~blev~~ ruvade på hämnd, när han blev nykter. Men huru de hämnades på varandra ej hör till dessa frågor, så måste det förbigås. En gammal historia från 1830-talet var, att en man som var ute på åkern och högg säd, hade lagt sig att vila på ryggen, med utsträckta armar och vände insidan av händerna upp. Då kom en spjuver förbi och ~~han~~ beslöt göra ett bra spektakel med den sovande. Han satte sig att orengla sig i högre handen på den som sov, varefter han tog ett strå och kittlade honom på munnen. Den sovande, som väl trodde det var flugor, slog sig då med högra handen på munnen, vaknade och märkte spektaklet, då han såg den andre springande och skrattande avlägsna sig. Den förorättade for rasande opp, fick sin lie och sprang efter nidingen tills han upphann honom vid en gärdesgård, der han högg honom tvärt av med lien och dödade honom. Derfor fick mördaren intet straff, ty domrarne funno förmodande omständigheter före funnits. Ofta hörde man gamla säga: "Väck honom så nått annars kan det vara ondt ad et".

s.41.

s.42.

De menade nog att den sovande kunde begå ondt i vredesmod genom upprusning från sömnen, eller få sjukdom deraf, såsom fallande sjuka, frossa, eller hjerteslag.

s.42.

Man trodde att själen, anden genast efter döden lämnade kroppen och att ingenting kunde hindra den att utgå, ty den liksom spöke, kunde gå genom lykta dörrar, men att somliga menniskor inte kunde dö, utan att man måste "fyra", "kölna" (elda) under dem. Om döds-kampen var mycket svår och långvarig t.ex. varade i flera dar, så var ingen annan råd än att elda under sängen, der den döende låg. Sådana menniskor sades vara "sej-livade" (seg-livade) och troddes det bero på derpå, hur stygga och ogudaktiga de i livstiden varit. Det sades om någon, som varit mycket ond och orättfärdig i sitt leverne, men så kunde han inte heller dö, utan de måste "köllna" under en. Återingen andra ville inte dö, utan sökte på alla möjliga sätt (liksom ännu) att förhindra att själen gick ut ur kroppen. Ex: en man i Näsby (namnet får ej utsättas, för släkten lever) blev sjuk, och mycket förskräckt, ty om han dog innan nyåret, så skulle han höra djävulen till, men kunde han leva till nyårets ingång, så vore kontraktet slut. De sökte en klok käring, som stöpte bly över honom och skott lossades över den sjuke, och det hjälpte, troddes det. Mannen blev frisk och levde derefter i många år. Men mannens hustru omtalade

s.43.

s.44.

för min mormor och sade: "Hade min man dött då innan året var udgåd så hade han hört den "one" te för tien var bestämd te och va ude då. Det var samme man som hade "Goanissen". Söndagsbarn d.v.s. sådana menniskor som äro födda en söndag, troddes kunna se spöke bättre än andra menniskor, samt även ha en förmåga att få rätt på dem att lyda hans tillsägelser. Även sådana menniskor, som voro födda en Julafton, troddes likadeles, eller i ännu högre grad, bliva utrustade med ovanmämnda egenskaper. Min mormor var född Julafton 1789, var också ofta anlita vid ~~spökning~~ spökerier, ty i den gamla goda tiden var det en förfärlig massa spöken och gastar. Rödhåriga personer ansågos för att vara mera argsinta än andra menniskor. I synnerhet rödhåriga fruntimmer troddes vara ovanligt argare än andra fruntimmer, varför de voro något tillbaka-satta på äktenskaps-marknaden, ty rödt hår var nära nog skamligt. Men rödt skägg deremot var icke så föraktligt som rödt hår, men vanligen följdes de åt, så att den rödhårige mannen fick även rödt skägg. Om varken far eller mor eller moro rödhåriga, men ändå föddes rödhårigt barn, så troddes orsaken vara, att modern under havande-tillståndet blivit skrämmd av eldsvåda eller blixten. Tvillingar troddes hava större tur i kortspel och lotteri än andra menniskor. Puckelryggiga troddes fått det till straff för antingen föräldrarnas eller deras egen stora högfard i ungdomen, men att de dock i gengäld fått tur i lotteri och kort-spel,

s.44.

s.45.

samt begåvade med musiksinn större än andras. Jag hörde aldrig omnämnas något särskilt man skulle akta sig för, när det gällde sådana, annat än att spela med dem, med hög uppsatz, ty man var i risk att säkert förlora. De puckelryggige troddes att de liknade troll, och därför också hade mystiska egenskaper i spel. Det var en liten puckelryggig målare i vår by, på 1880-talet, som brukade vara med på alla danser och auktioner, men ingen ville dansa med honom, men spela kort fick han och alltid vann han, vanligast så länge han var nykter, men så snart han blivit rusig, förlorade han som andra. I flere av Kullasocknarne funnos på 1850-talet, krok- eller puckelryggiga ovanligt dugliga fiolspelare. Såsom i Brunnby, Christen Gunnarsson, i Höganäs Per Christiansson, i Bruksförsamlingen Karl Moberg, som yttrade ofta: "Om inte jag haft min rygg skulle jag vatt i Amerika". Men vid 75 års ålder reste han ändå till Amerika, och tog sin fiol med sig, men så hade han dem sju barn före sig. Mordvapen varmed någon mördats eller mördat sig själv, betraktades med fasa och avsky och vanligen fick självmördarens vapen följa med i graven, i fall de begrovs hemma, men blevo de tagna till Lunds anatomi-sal och i Lund begravna, vet jag inte vad som gjordes. Några trodde att det rep som någon hängt sig i, bringade lycka åt den som toge vara derpå. I synnerhet fick man tur om man spelade på lotteri och var i besittning av ett sådant, eller bara en stump rep

s.46,

s.47.

vari en menniska hängts. Aldrig har jag hört att man använde den mördades blod till läkemedel, eller mördare kunde bota sjukdomar, eller vara nyttiga, men att ännu år 1903 ordinerade en "klok" käring i Småland, att en droppe blod av en oskyldig jungfru från tre olika församlingar skulle givas i ett glas vin åt en sinnesjuk hustru, som skulle derav bliva botad för sinnes-sjukdomen. Det fanns verkligen så stor vidskepelse ~~ill~~ till i Wäsby socken, ännu så sent som år 1862..Min far hade en hynda som fick valpar, och en av dem sålde han, då de voro nära fullvuxna, till en nabo som hade byggt en ny lagår, och skulle inreda stall och fähus. Efter någon tid, då min far råkade näbon, frågade han om valpen trevs bra, men han hade varken hört ~~eller~~ sett honom. "nej, ja får si som de e, vi ha grävt en levanne ner i joren, der fähus och stall ska vara". Min far blev arg och sade:"hade jag visst att du skulle plåga valpen på sådant vis, så skulle du allt sluppit rå om honom. Men varför gjorde du det då? Jo, det sägs att det ska ha sån tur och löcka med kreaturen der man grävt en hunn levanne i joren inunne fähused", sade nabon. Nå väl, han hade tur med kreaturen, men inte var det valpen som var orsaken. Men ett gammalt ordspråk sade om der var en oemotståndlig tur: "här måtte ligga en hund begravnen". Aldrig hördes att någon annat slags djur brukades nedgrävas levande i hus, än hund, och graven midt i huset, ty dess magt skulle omfatta hela huset. Senare

s.47.

s.48.

s.49.

Senare brukas inmura pengar i grundentill nya hus. I Kullens sparbankshus inmurades pengaro och papper i en metallask. Om sjunkna gårdar har jag ej hört, ej heller om någon person, som vigts vid träd eller stenar. Om initiation för ungdomarne att visa att de voro "fulltaka", som det heter på Småländska, fordrades ej något särskildt, varken kraftprov eller gille, bland bönderna. Men handverkspojkar, när de lärt ut, måste göra "mäster-stycke" (gesällprov) d. v. s. ett fullkomligt arbetsprov i sitt fack, som deras mästare kunde

s.49.

godkänna. Men i arbetet hos bönderna kunde sönerna sin sak, om de kunde köra raka fåror, bryta lin lika fint som de gamle, bära store säckar t. ex. en tunna råg (125 kilo) eller lyfta en sten så bra som de äldre, samt hugga sina skärar så väl som de äldre, så ansågos de vara karl för sin hatt, om än inte åldern nådt 20 år eller endast

s.50.

18. **Människor** Menniskor som varit i släkt med jättar, har jag ej hört, men starka karlar har jag sett. Ex: Wid Höganäs tullkamare stodo i min barndom alltid par "jungfrur" av jern, som begagnades att heja ned pålar vid skeppsbron i hamnen, eller träbron som då var tilläggsplats för fartyg. Den ena "jungfrun" vägde ett skeppund (20 eller 170 kilo) och den andra 14 pund (119 kilo). Tre starka gubbar, Jöns Jönsson i Lönskog, Jöns Pålsson i Danhult, och Anders Jönsson i Bläringe höllo vad om vem som kunde ta dessa och visa största styrkan genom att gå upp på trappan med en eller båda

s.51.

"jungfrurna". Nu var visserligen ej mer än tre trappsteg i trappan, men den svåre tyngden var det som syntes omöjligt. Jöns Pålsson tog den största (jungfrurna voro bägge försedda med en jernögla i övre ändan) med bägge händerna i öglan, gick upp på trappan och ner igen, men Jöns Jönsson grep en jungfru i var hand och sprang upp i ett kvickt tag de tre stegen, men trappan brakade ner och Jöns Jönsson hade all möda att akta sina fötter och ben att inte de krossades. Den tredje fick ej tillfälle att gå på trappan men kunde lyfta den största med bägge händerna på en gång. Jöns Jönsson vann vadet, men fick betala trappan. Jöns Larsson i Gössarp kunde taga en tunna råg under var arm och gå tvärs över gårdsplanen med dem och när det lagts fyra tunnor råg på bak-kärran av vagnen, så tog Jöns Larsson och lyfte med en hand i vart bakhjulet, opp hela bak-kärran 6 å 7 tum från backen. Nils Nilsson i Krogs-torp var även jättelikt stark, men hans son, Nils Peter Nilsson såg jag då han var 18årig, att han bar ner vete från boningshus-loftet 20 säckar, med en tunna i var säcken, som skulle köras två par lass dagen efter till Helsingborg. Wete var tyngre än råg. En 20 årig son av Kapt. N.P.Andersson i Wäsby, Awid kunde bära 200 kilo, d.v.s. 2 st.säckar, på varandra hopbundna, med 100 kilo i varje och pundaren 8 1/2 kilo även insmugglad, opp på loftet i magasinet, men min högre hands krokfinger kunde han inte räta ut i drag-kamp.

s.51.

s.52.

En man som kallades för Store Berg-gren bodde i Märp, var den starkaste man vi visste i hela Wäsby socken. En gång när det var askgille i Lönskog var Berggren med och skulle lässa aska vid ett av de gamle kolschakten der inte då togs opp kol. Der stod då ett hus, som kallades "Torkebon", som kolhuggarne begagnat att torka sina kläder vid en fyr, när de kommo opp ur gruvan. Detta hus tog Berggren och välte "huvudstupa" i schaktet. Men det fastnade och blev sittande på halv väga. Då rullade han ytterligare en stor sten ned ovanpå huset och då brakade alltsammans i botten. Gruvstyrelsen fick aldrig reda på vem der gjort nidingsdådet, ty ingen vågade sladdra på "Store Berggren". (Berggren byggde den höge gråstensgrunden till Wäsby kvarn 1845). Aldrig talades om Fröja i samband med frukt-träd eller gröda, men det troddes av en del gamla, att om en som var "tiande", d.v.s. ej sade något, fick ej tala eller svara, ruskade eller skakade fruktträden Julafton, så skulle de bära mycken och god frukt om året som kom. Några stenar med fotavtryck lär nog inte hava funnits i nejderna mer än Arild, der besynnerliga urholkningar finnas och kastas dit slantar, av vidskepliga främlingar. Urhålkningarne äro svarvade av stenar som snurrat rundt på samma ställe, av vattnet, tills hålör bildats på många ställen. Några av dessa urhålkningar föreställas vara efter Arilds kropp, som efter skeppsbrott flutit i land och blev avtryck i klippan efter huvud, axlar,

s.52.

s.53.

s.54.

länd och fötter, allt som förevisas främlingar och inbillas dem.

s.54.

Jag har framför mig på skrivbordet 2 st. symmetrikst svarvade, svar-
ta stenar tagna ifrån Arilds läge. På Nr. 12 Wäsby fanns ett tyd-
ligt fåraspår, i en gråsten av en stenmur på mina ägor. Offerstenar
hördes aldrig omnämnas annorstädes i Kulla-socknarne. Angående träd,
trodde de gamle många vidskepliga saker. Om Asp gick ett ordspråk,
som ännu ofta höras. Man sade om någon som fruktade sig eller blev
förskräckt, att "han darrade som ett aspe-löv". Aspelövet darrade
så, derföre att Christi kors var gjort av aspe, trodde man. På apo-
teket ~~kun~~ kunde man få köpa "Korsfästelse-trä". I gamla läkare-böcker
ordineras också "korsfästelse-trä" för intagning, för värk och blek-
sot. Apotekarne hade väl murket aspe-trä till hands och enfaldigt
folk trodde att det var bitar av själva Christi kors och ej av samma
slags asp, de själva hade och hade det derföre en undergörande ver-
kan. The på aspebark av unga aspar, var stärkande för magen och ut-
värtes bra för värk. Hassel och "Hosel" (Oxel) hade egenskapen att
om giftavuxna flickor gingo till dem med dricka-blandning (mjölk
och dricka) tigande (d.vss. de fick inte varken tala eller svara
om de mötte någon) sen solen gått ner en torsdags-kväll, så skulle
de innan nästa torsdag få se den, som skulle bliva deras fästman.
Rönn var också mycket bra, i synnerhet "Fly-rönn", som det också
fanns att få köpa "fly-rönns-trä" på apoteket. "Fly-rönn" var en

s.55.

s.56.

rönn, som växte i ett annat träd, t.ex. i ihåliga eller i klyftan mellan dubbelträd, der på dessa ställen något jord sa mlats av löv och multning, och så der kommit rönnbär ditförda av fåglar, ekorrar eller fallit från en annan rönn och slagit rot på dylika ställen. Rönnebär dugde att göra "Munkar" av (maträtt) och dricka bryggas på dem. Men "Flyrönn" och "Korsfästelse-trä" pulveriserat och intaget, hjälpte säkert för värk, i synnerhet tandvärk. The på bark av Fly-rönn tillsammans med ekbark att dricka, hjälpte svag mage. Samma verkan hade även ek-ollon kaffe. Av "gall-äpple" (ett slags äpple som växa på ekeblad och orsakas av gallstekeln, en insekt) i vatten tillsammans med rostigt jern, gjordes skrivbläck. Min mor skrev med sådant bläck år 1852 och den skriften är lika tydlig ännu (1933) och blir lika tydlig 1952, således i hundra år. Om en fästeman ville giva sin fästemo en fin "skätte-hånn" (en huggsabel att skätta lin(hör) med, så skulle den vara av bok, ask eller björke-trä. Bokenötter dugde att bränna brännvin av, samt att fodra svin med, men bokeskog var sällsynt. i Kulla-socknarne, med undantag av Brunnby socken, på Kullaberg och Krapperup. En slags svart hylsa (orsakad av insekter) växte på slån-buskar. Den kallades för "Kegehorn" och var ganska sällsynt, men om man fick syn på ett sådant, så var viktigt att taga vara på det, ty de voro som sagts sällsynta och ett bra medel, troddes det, mot "Kege-hosta" (Kik-hosta) på barn.

s.56.

s.57.

Man skulle koka mjölk med något ingefär, och hälla eller dricka mjölken genom "Kege-hornet", så hjälpte det. Björklövet har av ålder kallats för Maj och brukades att instickas mellan bjelkarne i loftet i de gamles stugor och överallt der det kunde fästas till prydnad och vällukt i rummet. Det kallades "att maja". Derföre sjöngo också maj-sångarne Walborgs-aftonen: Så sätta vi maj uti ert tak, maj är välkommen. Som vi får se i morgon dag, Sommaren är så ljuvlig för ungdomen". Då sattes en björke-ruska i halmtakets nederkant "(tak-skägget)". De förste knopparne på Sälge och Wide brukade också vara färdiga att maja med, eller sättas i vatten i stugan och kallades för "pylingar". Men i Småland kallades Pylingarne för "Palme". Hylle var också ett märkvärdigt träd hos de gamle. Avkok på Hyllebark till utvärtes tvättning hjälpte för svulst. The på Hylleblommor antingen växande (gröna) eller torkade, hjälpte mot förkylning och snuva. Gick man "tigande" tre lördagskvällar i rad, med ett krus dricka-blandning (mjölk och dricka) till en hylle-buske, så fick man bot för ängslan, "kållan" (frossa) och "tvinnasot" (anting begynnande lungsot eller bleksot)(blodbrist). Man högg ogerne ner en hyll, dels derför att man trodde att något mystiskt var för-enadt med det trädet och dels derför att det ej var något skogs-träd, utan man ville spara det för dess medicinska bruk. Här i Småland är Hyll (Fläder) en sällsynthet, och jag tror inte det finnes

mer än på ett enda ställe "Högarne" i Ryds by i hela Hamneda socken, s.59.

Samma förhållande är med den gamla medicinbusken "Loastock" (Libsticka) som ej finns i hela församlingen mer än vid en ödegård i Hjulsås. Om en ungersven bar några blad Libsticka i västfickan om Midsommarskvällarne, så hade han särdeles framgång hos det täcka könet. Samma egenskap hade även några blad av Gråbo, som dock växer s.60.

som ogräs på alla åkrar, der grusjord finns i Småland. Nio sorters olika träslag hjälpte för tandvård. Ex: En trollgubbe bodde i Jons-
torps fattighus och rykte gick att han botade tandvård m.m. Min
syster hade envis tandvård. Jag beslöt att pröva gubbens konst för
ro skull. Jag kom till honom och han gick, med en liten kniv med
sig, ut i trädgården, men jag fick inte se vilka träslag han tog.
Han begärde 50 öre, och samma minut jag mottog ett litet paket av
papper med en tråd omvirat, så stort som en fingerborg, i samma
minut släppte tandvärken hos min syster der~~han~~ hemma. Jag gav neml.
akt på klockan, och det gjorde även min syster. Hon blev ordinerad
att äta upp paketet utan att öppna det, men när jag kom hem var tand-
värken ju borta och hon behövde inte äta upp det. Vi öppnade det och
innehållet var nio små träbitar av råg-korns storlek, men av vilket s.61.
träslag kunde ej avgöras. Tandvärken återkom ej på flera år derefter.

Slagruta: En gammal sedvänja var att de trodde att med en traklyka
av vissa träslag kunde man finna vatten-ådror, skatter eller metaller.

För att söka skatter, nedgrävda pengar eller guld- och silversaker, borde en gren antingen av Hosel (Oxel) eller Hassel användas, men den dugde endast en gång och skulle vara grön eller nyskuren. Till att söka vattenådror i jorden, skulle slagrutan skaras av något träslag som växer vid vatten, såsom säl, wide, pil, poppel, men inte al och asp eller ask. Man skar av en gren som delade sig med spetsig vinkel ut till bägge sidor och gjorde sidogrenarne, 8 å 10 tum långa eller låto dem också vara så långa de vuxit, men den tjockaste stamgrenen skars så bleve 10 å 12 tum i längd. Nu fattar den sökande en av grenarne i var hand knuten om grenen, med lillfingret emot stamgrenen, men så långt ifrån denna som möjligt och bör stamgrenen peka framåt. Således håller man med bägge tummarna vända utåt till höger och venster. Man skall också hålla armbågarne tätt intill kroppen och hålla hårdt med händerna om sidogrenarne. Sen går man över marken der man vill söka. När det önskade anträffas så "slår" slagrutan, eller ger utslag, på så vis, att den stammen, stamgrenen, som pekar rätt framåt, nu sänker sig och pekar mot jorden. De gamle trodde derpå och många tro derpå ännu, men jag har beprövat den vattensökare-konsten och funnit den lika med noll och intet värde. Ex: Jag skulle ha grävt en brunn 1896 och anlidade först en beryktad slagrute-man, som visade ut med slagruta att midt i rrågängen mot

s.61.

s.62.

s.63.

min nabo, var stark korsådra med vatten. Om några dagar, innan jag
begynt gräva, kom en annan, också mycket anlita säker slaggrute-man,
och försäkrade medelst slagrutan att just på samma ställe fanns
vatten, korsådrar. Jag grävde och sköt med dynamit, ner till 9 al-
nars djup, men intet vatten förnams. Jag märkte att när stort regn
rann dit ovan ifrån så blev det inte stående kvar i fem minuter.
Derför slutade jag grävningen, stensatte brunnen och gjorde den i
ordning med balkar och plank över. Men der blev aldrig något vatten
i brunnen, ty "orterna" i stenkole-gruvan gingo der inunder. När
jag sedan råkade de bägge mästarne som visat ut korsådern, förhöll
jag deras humbug med att der ju ej fanns något vatten, men de för-
svarade sig med; "att då har ni inte grävt djupt nog". På det viset
kan ju vem som helst visa ut vatten, ty finns intet, så bara säga,
ni har inte grävt djupt nog. Det kunde väl hända om jag kunnat
grävt ner under stenkolsgångarne "Orterna" sjuttio famnar under
jorden, att det blivit vatten. Ingen kan heller få slagrutan att
"slå" utan han har vatten-"mongnet", förklarade slagrutemännen och
att de just hade sådan. De inbillade sig själva om de lyckats några
gångar, att de hade särskild egenskap; men jag har försökt med att
hålla slagrutan. När man får gått och hållit en stund med tummarna
utåt vända och armbågarne tätt intill kroppen, så får man en stark

s.63.

s.64.

kramp i händerna som gör att stamgrenen vänder nedåt, det är hela vatten-mongneten" och till och med kunde jag få den att vända uppåt emot himlen. Jag grov en annan brunn utan slagsrute-tillfrågan, 50 famnar ifrån der gubbarna utvisat, och endast 3 alnar djupt, och träffade på så mycket vatten att det trött aldrig. De gamle trodde mycket på, om personer hade onda ögon, men vad orsaken dertill var, eller om de någonsin kunde bli fri derifrån, hörde jag aldrig. Utan de som hade onda ögon, förblevo sådana i all sin tid. Sådana personer som hade onda ögon, voro kända för, att var som helst de kommo, så om man hade något arbete för sig, som de betraktades, så gick det snart på tok dermed, och var det kreatur de "tittade på", så vantrivdes det, eller rent av dog snart, så det var rätt farliga personer att omgås med, men att värja sig för dem var ingen lätt sak heller. Man måste akta sig för att förevisa kreatur, eller arbete och om man såg en med onda ögon komma, så måste man hålla opp med arbetet så länge den personen var närvarande, men många personer som man inte visste om att de hade onda ögon, kunde komma och åstadkomma sjukdomar på kreatur och förderva arbetet, genom misslyckande. För sådant kunde man ju inte akta sig, utan när man såg hur det gick ~~xxxx~~ finge man söka någon "klok" gubbe eller gumma, som kunde bota det onda. Ex: I södra delen av Wasby socken bodde på 1840-talet

s.64.

s.65.

s.66.

en slagtare, som kallades för "Skojaren" och hade den egenskapen att om han kom till en bonde och ville köpa kalvar eller får och inte fick dem för det pris han bjöd för dem, så var man säker på att kalven eller fåret dog inom kort. Slagtaren kallades därför även "kalva-dön" (döden). Derföre när han jemkade något på priset, så var det bäst att antaga det erbjudna, ty skulle han köra från gården, visste man hur det gick. De som hade onda ögon voro oftast själva i okunnighet derom. Så kom en nabohustru in ett ärende till nabokvinnan, som satt i vävstolen och "vo" (vävde). Men sen hustrun gått hem igen, blev det rent omöjligt för kvinnan att få rätt på väven mer. Trådarna sletos ständigt, och "räckan" drog på sned och "rör" gick sönder i vävskeden. Det blev ingen annan råd än att söka en trollkäring, som rådde kvinnan att dagligen läsa en av Davids psalmer, der han förbannar sina fiender. Över nabohustrun skulle då komma straffet och väven gå bra. Sådant kunde förekomma 1873.

Besatta hörde man omtalas, och menades dermed sådana menniskor som voro dövstumma och vansinniga på samma gång. En sådan menniska, som inte hörde och inte kunde tala, men som visade alla tecken till vansinne, fanns i Wäsby troligen född 1835. Denne person blev en skräck för byfolket, sedan han vuxit opp, och i en del år måste han vaktas, men när han närmade sig tjugotalet i ålder, bättrade han sig och blev en förständig man, blev kvick snickare och kunde

s.66.

s.67.

s.68.

bygga hus, göra möbler (här finns ännu i detta hus stolar som han gjorde 1859). War ett mekaniskt kvickhuvud och gjorde ett stort dockehus med en dansbana med många dansande par. Det drevs med vev och tråkugg-hjul, så att dansbanan vred sig och vart danspar vreds för sig, under det en fiolspelman förde stråken, samt en ringare ringde med en klocka. Men tyvärr blev konstverket förstört av okyn- niga personer efter hans död. Han var också den förste som gjorde velociped (trehjulig). Den dövstumme hette Nils Persson och kunde till och med genom tecken göra sig så förstådd, att han fick begå den Heliga Nattvården i kyrkan. Under tiden han var vansinnig, spe- kulerade han alltid på att mörda folk, om han kunde få fatt i något vapen. En gång var han efter sin far med en yxa, och fadern sprang in i en nabogård i ett "huggehus" (snickareverkstad) och slog dörren igen efter sig, men Nils högg sönder dörren, så hade ej folk kommit och lyckats av-väpna honom så hade han nog dödat sin far. En annan gång lyckades han komma lös och ~~tecknade~~ teknade att på botten i sjön (Öresund) fanns säkert mycket pengar och dem skulle han ha. Han sprang då till "sjön" och ingen kunde fast-taga honom för än han rusade ut i vattnet med kläderna på, tills vattnet gick upp på halsen och höll på att dränka honom, innan man fick tag i honom. Han tecknade ofta att han kunde se djävulen. När byfolket vaktade sina linne-räckor om nätterna, hade de en vaktbod uppförd ute på

s.68.

s.69.

bleknings-backen och skulle på samma gång vakta Nils Persson, så gjorde han dem förskräckta dermed att han teknade, att han såg djävulen der ute hela natten. Jag hörde aldrig att man trodde sådant besatthet var ett särskilt straff mot föräldrarna. Andra vansinniga (galna) som kunde tala, samt Idioter och fallande-sjuka, med slaget behäftade kallades inte för att vara "besatta". Något botemedel för besatthet hörde jag ej omnämnas annat än söka kloka Anna i Småland; men vad hon ordinerade vet jag inte. Läkare brukades aldrig sökas i den tiden. En "Dumbe" (dövstum), som sådana kallades vilka varken kunde höra eller tala, trodde man vara besatta av en ond ande, när han visar våldsamheter emot andra menniskor och gjorde vansinniga gerningar. Så länge en sådan var litet barn, kunde man därför ej veta att han var "besatt". Många Dumbar växte opp och blevo dugliga menniskor, utan att bli rasande och mordiska eller våldsamma och ansågas icke vara besatta endast om de voro dövstumma. Hur det gick till att bli Frimurare, var det ingen som visste, mer än de själva, men man igenkände frimurarne derpå att de hade prickat (tatuerat) in en murslev på bröstet eller skaffade de sig en liten murslev av silver eller guld, och somliga buro en mindre sådan i urkedjan. Frimurarna samlades i sina samlings-hus och hade något Sat-tyg för sig, som ingen fick veta. Derföre senare (på 1880-talet) när godtemplarne kommo med sin hemlighetsfullhet, med yttre och inte dörrvakt,

s.69.

s.70.

s.71.

regalier, m.m., så trodde många, att de voro frimurare, ty de hade också dörr-vakt, så ingen fick komma in som ej tillhörde dem. Frimurare skulle ha det bra i all sin lifstid, och kunde aldrig bli utfattiga, men så skulle de också höra Djävulen till efter döden. De hade med sitt blod förskrivit sig åt djävulen, men det värsta var, att om de inte levde efter reglerna, utan uppenbarade för utomstående frimurarnas hemligheter, så om det kom till vetandes i frimurare-logen, så kunde de när som helst dödas. I frimurarehuset var en hylla, med en vaxbild av var och en i logen. När nu någon medlem uppenbarade deras hemligheter, så kunde deras överste bara sticka med en nål i bröstet på vaxbilden, som föreställde den brottslige, så dog han genast träffad midt i hjertat av nålen. Frimurare kunde mer än andra ty de tröto aldrig pengar och kunde företaga sig allting och det lyckades, ty de kunde också trolla. En gång, när frimurarna voro församlade i sitt frimurarehus, så hade en utomstående borrat ett hål i loftet, för att kunna se vad de togo sig till i frimuraresalen. Han kikade ner genom hålet, men hörde på samma gång hur en av frimurare sade: "Här finns ett öga för mycket, slå ut det då, svarade en annan och i samma ögonblick vart han enögd. Han aktade sig att titta ned genom hålet med det andra ögat.

Spiritismen hade väl inga anhängare i den gamla goda tiden, men

s.71.

s.72.

s.73.

fram-mana döda kunde endast någon mycket Gudfruktig präst, eller någon mycket konst-erfaren trollgubbe, liksom även endast dessa personer kunda göra det, när det gällde att köra de döda tillbaka till deras hemort, om de spökade. Men jag hörde aldrig om någon död som fram-manats, men deremot döda (spöken och gästar) som manats tillbaka, till sin rätta uppe-hålls-ort. Att lära konsten kunde ingen, utan han var född en söndag(söndags-barn) och var mycket nära släkt med någon som kunnat fram-man döda. Att "stämna" blod (stanna blodstörtning, stark blödning) såg jag dock en utomstående (icke släkt med läraren), som fick lära. Denne hade en bror, som sprängt sönder en åder i lungan och fick blodstörtning. Man tog sin tillflykt till en trollgubbe i Brunnby socken. Denne trollgubben stannade strax blodstörtningen. Men efter någon tid återkom blödnigen igen och åter måste hans bror löpa till Brunnby. Men som det var allt för långt att vid sådana brådskande tillfälle gå eller rida, så föreslog brodern till den sjuke, om han finge lära hur det tillgick, så skulle han betala därför. (Det brukades aldrig att någon begärde betalning för "stämna blod"). Gubben gick in på att lära bort konsten om han fick tretti riksdaler, "ty, sade han, "sen jag uppenbarat konsten och tagit betalt, sen kan jag inte själv "stämna blod" mera. Broren hade inte så många pengar med sig, men gav gubben ett i den tiden mycket dyrbart "silver cylinderur" och dermed

s.73.

s.74.

lät han sig nöja, samt lärde broren konsten. Blödningsen återkom efter några veckor, men nu kunde hans bror stanna den på ett par minuter eller mindre. Sen stannade han blödflöde på både folk och kreatur och trodde själv mycket starkt på sin förmåga. Man behövde endast sända bud om, på vilken blod skulle stämmas, ty den kunnige behövde ej vara nära den blödande. Han behöll konsten till sin död. Men han var kusin med min mor, och omnämnde endast, på förfrågan att man bland annat, för att "stämma blod", behövde åkalla hela Tre-enigheten, men i övrigt ville han ej uttala sig. Att stämma rovdjur hördes ej heller omtalas. Tattare uttalades "Tattra" och troddes vara antingen från Tyrkiet, Finland eller Lappland. En slags kallades för "Hund-Tyrken", med hundhuvud och troddes vara mänsko-ätare, i synnerhet tyckte om barn. Den av nämnda tre sorts landsmän som drogo omkring i byarne hade inte hundhuvud, men troddes allmänt vara trollkunniga och för övrigt försummade de själva ej heller att upplysa folk om sin stora trollmakt. Kreatur kunde de naturligtvis bota och folk med i fall det kom på frågan. Det var just deras traktan, om bara någon ville ha bot för något, och folk anlidade dem ofta för att få bot för "tvinge-sjuka", Källan, Fallande-sjuka, besatthet, råtters utdriivande från gården, samt besvärjande råttorna att inte komma igen. Deras klokskap döljde de inte med själva, att de---hade-en

s.74.

s.75.

s.76.

de hade den från Djävulen eller den "One", men den bestod naturligtvis i den lätt-trogna och vidskepliga befolkningens inbillning.

s.76.

Att det var farligt att göra "Tattrana" emot, läto de alltid påskina. Så kunde de berätta, att om de vore hemma i sitt land, eller aldrig så långt ifrån den som gjort dem emot, så behövde endast göra en liten träbild på en utskärning på en käpp som slogs i marken, och sticka med kniven eller skjuta den med pil eller bössa, så råkade knivhugget, pilen eller skottet, den som bilden föreställde, en av deras ovänner. Även kunde de inbilla folk att de (tattrarna)

s.77.

kunde skjuta i i luften rätt fram och att skottet gick rätt fram tills det råkade någon människa, som då finge värk, tvinge-sjukan, och Källare. Sådant kallades att man råkat ut för Lappskott eller Finnskott, och kunde endast botas av någon trollkäring eller en annan "tatter". Wanliga bote-medlet var då att skjuta öven den sjuke, stöpa bly över honom för att utröna vad slags lappskott det var, om ifrån Finland, Lappland eller Tyrkiet, och fodrades olika sorts laddningar allt efter omständigheterna. En man som varit till "sjöss" i sin ungdom, berättade för mig huru han ombord på segelskutan sett när en Finne befriade fartyget från råttorna ombord i öppna sjön. Han slipade sin dolk bra vass och stack den med spetsen i däcket, och opp kom rätta efter rätta, och var och en gick fram till kniven och skar halsen av sig själv gen om att fila på eggen med strupen.

s.78.

De gingo blödande ut och hoppade i sjön genom relings-porten som öppnats, och dogo i tjogvis. Många råttor dogo innan de nådde så långt att de kunde hoppa i sjön. De sopades då ut i sjön av Finnen, när inte flera kommit fram. Ingen rätta förnams ombord mer på den resan. Jag ville betvivla, men han bedyrade sanningen derav, och var för övrigt känd i 30 år som en sanningsälskande och rättskaffens människa. De gammaldags "Tattrarne" försvunno på 1850 talet och nu äro de i stället, Rackare, Förtenare eller Zigenare och Luffare. Ödet är rentav en sido-religion eller en hednisk utväxt på Christendomen. Ödet är omständigheternas tvingande magt, som obevekligen driver människan, med eller mot hennes vilja, till ett förut bestämd mål. Att den lekamliga döden är allas av skaparen bestämda slutmål får dock erkännas som sanning, men När, Hur och War, tros av ödesbekännare vara förut bestämda vid människans skapelse, födelse och kan av ingenting rubbas. Men dermed erkänna de ödestroende, att ju inte människan kan ha någon fri vilja, och har hon ej fri vilja, så rår hon inte heller för vad hon gör, samt är således oskyldig till alla sina missgärningar, ty ödet hade ju bestämt att det skulle gå så, och allt är ödets skickelse. I Mathei 23 kap.34 och 35 versar, säga Christus, både Hur och War judarne skulle hudflänga och korsfästa visa och profeter. Alltså var det förut bestämd att så ske skulle. Icke desto mindre skulle de dock vara

s.78.

s.79.

ansvariga därför, som synes av 35 versen. Jag hörde huru prästen (Wieslander) på husförhör 1898 försvarade det oundvikliga ödet som varje människa måste genomgå. Ex: I Höganäs bodde 1860 en gammal tullvaktmästare som hette Malmberg. Han skulle ju dagligen gå ut på en lång träbro, som gick ut i sjön (Öresund) i den tiden innan hamnen byggts, och se efter om de båtar eller skutor, som lade till bron, hade något gods som skulle förtullas. Han råkade falla i sjön, han var simkunnig, men rörde sig inte utan blev stilla liggande på botten. Andra personer måste hoppa i och dyka ner och få upp honom, och det lyckades att få livet i honom igen. Man förebrådde honom varföre han inte försökte simma. Men han påstod att det skulle han gjort om han själv gått ut att bada, men när ödet kastade honom i sjön, så behövde han ingenting göra, ty var det så han skulle dö, kunde han ej förhindra det, och skulle han inte dö då, så bleve han nog räddad eller bleve uppdragen. Han var bergfast i sin tro på ödet, som visade sig, när han efter några år, återigen "ramlade" (föll) i sjön. Han gjorde liksom förra gången ingenting, utan blev liggande stilla. Man lyckades draga upp honom även denna gång levande, men han trodde ju att ödet hade så bestämt, så han behövde ej göra något annat än av-vakta ödets skickelse. Malmberg dog i sin säng, det hade väl ödet bestämt, derföre kunde han ej få lov att dö på sjöbotten. Tron på ödet har således ett samband med änglavården. Jag har själv

s.79.

s.80.

s.81.

flera gånger varit i den tydligaste livs-fara, men på ett besynnerligt sätt undkommit döden. Ex: Jag skulle ensam stensätta en brunn. På sandstenslagret hade jag lagt en bjelke att stå på. Sten tog jag av en gammal gärdesgård vid sidan om brunnen. Det tillgick på så sätt att skaffa ner stenarne, att jag gjort en snigel-ränna i jorden och lät stenen "asa" (glida) ner. På så sätt kunde jag ta mycket tunga stenar, men en sten ville inte glida, utan rulla och det ville jag förhindra, ty fölle han så kom han i bottnen och att lyfta honom opp några alnar hade jag ej kunnat utan måst skjuta den. Jag ställde mig på bjelken och tog emot varje sten, när den asade så sakta.ner, men denna begynte rulla emot mig, varför jag satte bägge händerna och höll emot, men han var mig för svår, för tung och gick med våld på mig. Jag höll emot tills jag darrade i hela kroppen och ansträngde även min hjerna för att finna utväg till räddning. Men ställningen var förtvivlad. Släppte jag mitt tag på stenen så kunde jag ej komma undan den fallande stenen, och hålla emot kunde jag inte längre, en jernstång kunde jag ej räcka. Svetten bröt fram och trodde jag det min sista stund var nära, men i samma ögonblick då jag inte kunde längre hålla emot, kommer en gammal man (jag hade inte ropat) springande fram, utropade, "kors i Jesu namn")fattade ögonblickligt situationen, grep jernstången och rann den i jorden framför stenen."Nu kom du som vår Herre hade sändt dig", sade jag

s.81.

s.82.

s.83.

och var räddad. En annan gång då jag kom körande från Floboda kvarn i kol mörker kl. 11 på natten, hoppade oxarne till och ville inte gå fram. Jag gick fram och "skymtade" något vitt föremål liggande på landsvägen framför oxarne. Jag kände med foten på det och markte att det var mjukt och tog med händerna opp en mjölsäck vägande en 50 kilo. Jag lade säcken på mitt lass, samt gick och körde för mörkrets skull. Efter en stund mötte en hästskjuts ledsagad av en kvinna, som gick vid sidan med en tänd lykta. De frågade om jag upphittat en mjölsäck. Jag bejakade, men beklagade pojken som körde en stor häst-vagn, ty sedan han vändt i en bondgård och kört tillbaka för att söka efter säcken, så var det nu omöjligt att vända på vägen, och pojken, en 10 åring, visste inte vad han skulle göra, för det var 1/8 mil till någon plats, der det skulle kunna vändas vid ett vägskäl, och bad han mig om hjälp, ty han var ej van att köra och nykomna hästar hade han. Jag visste om, var det i närheten fanns en utvidgning av vägen vid ett grustag, och som jag var van körkarl, lovade jag hjälpa honom, om han ville hålla mina oxar, ty de "trådde" (längtrade) efter hemmet, och gingo så fort man slapp tömmen och binda fanns ej tillfälle. Pojken hade ett ofantligt lass minst 2000 kilo, av: dörrkarmar, fönster, takpapprullar, bräder, salt- och mjölsäckar och en massa olika saker, som Gods-ägare Ramsay på Hornsborg köpt till jul i Strömmäs. Men av oförstånd hade han utsändt en

s.83.

s.84.

pojke i beck mörker med en flat-vagn; så fullastad utan ett rep eller lina att kvarhålla lasset. Jag gick upp och ställde mig på en fotsbred utskjutande bottenplanka, der knappt var plats till fötterna att stå på och var "glatt" (halt) av regnet. Bondhustrun gick vid sidan och lyste med lyktan och jag körde till grus-taget, men der som varit slätt om morgonen när jag körde till kvarnen, hade under dagens lopp någon gjort ett hål och tagit grus. Jag körde ut från vägen och skulle vända, då det ena hjulet gick i hålet och vagnen slängde till, så jag med mina fötter "slant" (gled) av bottenplankan och som jag hade en stor kappa, tog hjulen fast och drog mig ner bakom hästarne, som satte i sken, vid skramlet av lasset, då det högg i grushålan och gnistorna sprutade om hovarne på dem ibland grus-stenarne. Jag släpades in under vagnens axelträd, der jag kände skruvarna taga mig i ryggen och samtidigt så stora stenar under mig, att jag begynte klämmas, men just som jag skulle till att krossas och hade uppgjort räkningen med denna världen och i ett ögonblick sett min hela levnad, då stannade hästarna och jag kröp fram oskadad. Bondkvinnan kom fram och hade ej ens sett att jag var under vagnen. Wem hade stannat hästarne? De hade nog fått syn på en "ängel" med ett bart huggande svärd", som hindrade dem i deras framfart, ty något hinder förefanns annars inte i terengen och hade de tagit ett enda steg till, hade jag klamts ihjel.

s.84.

s.85.

s.86.

War det ödets bestämmelse att jag inte skulle dö då? Nej, visst inte. Jag gjorde det för att hjälpa pojken. Hade det varit ett ärende som jag ej hade på att göra utan jag gjort det på skryt och t.ex. sagt: "Tag hit tömmen, eländige pojke, jag ska visa dig vem som kan köra, så hade jag säkerligen krossats under vagnen, men detta var ett rättfärdigt ärende och därför gick det lyckligt. Djävulen sade åt Kristus, att han skulle giva sig utföre och hoppa ner från tinnarne av templet, uteglömde han med avsigt, att Gud givit änglarna befallning att bära honom på alla "dina vägar". Sådana ärende som endast gå ut på överdåd och högfärd, äro icke vägar som kunna kallas dina, du hade ej der att göra, men det som rättfram enfaldigt, och ärligt förekommer, det är dina rätte vägar och bör du därför trösta på god utgång. Men icke alla betrakta ödet på samma sätt. Några kallade aldrig så liten förlust, förargelse eller "förtret" som ett särskild öde. En käring som kallades för Piparekärningen, därför att hon bodde i ett hus kallat Pipan, och sålde kaffe och brännvin, berättade för min mor 1842, att hon en dag haft haft sex öden. "För det första måste jag gi gubben en sill, för han gick efter en spann, vann, för det andra, när ja skulle mitt kroged liv någa (räcka upp handen) opp och ta på hyllan, så ramlade (föll) senaps-lodet nör i ett fad mälk och slo faded i tu, oh spilte ud allumälken, men ja hade ändå skedded (sk-tet) i faded, om bara

s.86.

s.87.

s.88.

mälken hade bled (blivit) i behåll. För det tredje så när ja va ude i köckened och ing igen så hade våra kara drucked ud all grädden å snipan, för det fjärde, så passa våra andra på, som drucked göge ad smya se ud och gå förudan oh betala, oh for de femte, så hade ja stoppad en tollv-skälling i lomman, när ja fick te бага på penga för socker te Jorbars, oh der va hol på lomman så tollv-skällingen ble väl på väjen, oh for de sjette, så när ja kom hem ifrån Jorbars, så hade katten vad på bored och reved nör en kaffe-kopp som slads itu (sönder). Karringen ansåg vart och ett av dessa miss-helligheter som ödets skickelser och var således denna dag "ödeshiger" eller en förkastad dag. Thyko Brahe trodde ju också att det fanns förkastade dagar och bestämde till och med vilka han trodde det vara. Menniskan är nog själv för det mästa skuld till de omständigheter hon kallar för ödet, ty varföre skulle predikas om bättring, om menniskorna voro tvungna att göra så eller så, för att fullborda ödets lag. Glo-son: Jo, den har sedan mycket gammalt varit omtalad och sedd av en mängd personer, men jag hörde aldrig någon annan benämning än Glo-son. Den kunde endast anträffas om Jula-nätterna av dem, som voro ute i ärende att spå i framtiden, och dertill skulle särskild beredelse. Den som skulle gå "års-gang" för att få se hur hela kommande år skulle gestalta sig med vaderlek och gröda samt märkliga händelser, fingo varken äta eller tala ifrån solned-

s.88.

s.89.

solnedgången Jul-afton, till följande dags soluppgång, ty talade han eller åt, så såg han inte mer än andra menniskor. Glo-son var nog gruvlig till påseende, men om det var mycket mörkt, kunde man inte se mer än hennes glödande ögon, men var det ljusare, så syntes hela kroppen som en ofantligt stor sugga med hög krokig rygg, samt tunn som en bräda. Hon sökte alltid efter att springa emellan benen på den som gick "årsgång", och lyckades det henne att komma emellan benen, så upp blåste hon sig ögonblickligen så mycket att menskan fläcktes midt itu och doge genast. Det gällde att ha stål i skorna och se stadigt på Glo-son och inte vrida på huvudet efter de tjugotals olika varelser, som uppenbarade sig rundt om, samt derjemte hålla benen tätt tillsammans, ty vid minsta ovarsamhet var det slut med hela menskan genom att Glo-son sprang mellan benen. Man kunde väl sätta benen i kors för att freda sig för Glo-son, men ju ej stå stilla, utan avancera för att få reda på alla handlingar som skulle inträffa. Likadant kunde man gå "årsgång" om Trettondagsnatt och Nyårsnatten. Man kunde ej få reda på, vilka som skulle dö under året, med mindre man såg in genom deras fönster. De som skulle dö under året, syntes då utan huvud. Man måste gå över en åker om man ville veta, hurudan grödan bleve nasta år, och över allt var Glo-son och passade på att "fläcka" (splittra) ihjäl den nyfikne. Likväl hördes aldrig av någon som blivit dödad av Glo-son.

s.89.

s.90.

s.91.

Men det var inte nog att man så g Glo-son och en hop underliga uppenbarelser vid "årsgång", utan man fick även höra mycket. Om Glo-son var mycket nära, så gluffade hon förfärligt och då man gick över åkern fick man höra, huru liarne skramlade på stenarne, om det skulle bliva torka och miss-växt, men deremot hördes hur liarne vittsehade i den tjocke säden och gräset om det skulle bliva godt år. Fäkreatur råmade och hästar gnäggade ifall det bleve stort nödår.

s.91.

Den förskräckliga Glosen försökte få årsgångaren att av förskräckelsen säga eller utropa, ty bröts tystnaden då var siare-syn förmågan genast slut. Inte hörde jag att Glosen hade någon papers-rulle i munnen. Man brukade inte heller lemna några strå kvar på åkern åt Glosen. Andra spöksvin hörde jag omtalas, men det var två i trollkonster konkurrerande personer, som sjelva omtalade huruledes då de voro ute och gingo, den ene skickade en massa mordiska svin på den andre, att de trollkarlar skulle bli upp-ättna av dem. Trollkåringen sade 1874. "Den förbannade gubben, han skickade en mängd svin efter mig som han trodde att skola kunna äta opp mig, men jag visste råd att bota dem. De förföljde mig länge, när jag gick der och derifrån, men till slut måste de vika undan. Trollgubben sade om trollkåringen!" Den satans kärringen sände så många svin efter mig sist när jag gick här ifrå, så jag hade när blitt omkommen; men jag reda mig, och hon ska nog få så godt igen, det lovar jag. Gubben var mycket

s.92.

s.93.

närsynt, så han hade haft svårt derföre att reda sig för Spöksvinen. s.93.
De två trollkunniges namn kan ej offentliggöras, ty släkten lever.
Angående gravgods, som lades till de döda, är just inte mycket att
berätta, såvida det skulle gälla värde-saker, såsom dyrbara smycken
av ädla metaller, ädelstenar eller penningar. Men räkna vi allt,
utom själva liket, till "gods", så brukade de gamle, då väl som ännu,
låta en del begravas i jorden och medfölja den döda kroppen. Men
den som framställt frågan synes mena endast sådant som ej räknas
till den vanliga likklädseln och kistan. Men icke desto mindre vill
jag ändå berätta något även om dessa saker. Varje menska som dog,
fick åtminstone i freds-tid, en lik-kista, svepning och en grav.
Lik-kistan var mycket olik i fason mot nu brukliga. De voro smalare
i båda ändar och mycket buktiga på midten, och denna buktighet åstad- s.94.
koms, genom att elda på undersidan av brädan och samtidigt blöta
vatten på ovansidan samt böja med tyngd. Wad annars kälning och
utsmyckning beträffade, kunde bero på pris och person. Jag brukade
ännu 1884, (och hade samma förut brukats ifrån 1860) att limma fin-
krössat stenkol på lik-kistorna. Men numera är det bortlagt, och
här i Småland har det aldrig varit brukligt. Det sades att lik-kis-
tor skulle vara så dyra, derföre att de vore en sak som inte behöv-
des laga. I Brandstorps by-s ägo-område i Wäsley socken finnes en
gammal rest-kyrko-gård, och ännu 1870 syntes gravkullar i skogen,

som växt över dena. I dessa gravar sades folk ligga i vanliga kläd-
kistor av ek och fur. I lik-kistan bäddades med hö, eller vanligast
med hövelspån. Många av de gamle läto göra sin lik-kista färdig
medan de levde. Vid utflyttningen efter enskiftet 1824, då snickar-
na hade byggt och gjort allt och der bleve bräder till övers, hände
att de derav gjorde likkistor. En käring i Wasby rådde och befalde
att snickaren gjorde en lik-kista till hennes gubbe. Gubben levde
i 20 år derefter, men dog före käringen. Det brukades även senare.
Ex: Jöns Jonsson Lönskog lät göra sin likkista 15 år innan han dog.
Här i Småland brukas köpa gravplats och sättas grav-vård (gravsten)
över sig själv medan man lever (annars finge de ej se sina titlar).
Widare fingo de gamle döda, med sig en lärfts-skjorta, ett svepnings-
lakan, huvudkudde och en ansigts-duk, allt av linne. Om var och en
Svensk skaffades ett lintyg och ett lakan om året, av lin, så skulle
dessa millioner lintyg och lakan skaffa lika mycket arbete inom
landet, som t.ex. sockerbetsodlingen. Men detta mesta arbete bleve
för fruntimren, att spinna och väva om vintrarne. Särskilda lik-
klädare-käringar funnos och anlätades mot ersättning in natura.
Liken utsmyckades med blommor i händerna, och om det var barn eller
unga personer, kunde de få en krans eller krona av blommor på hu-
vudet. Myrten och buxbom användes att smycka lik. War det någon
som ville bli kvitt utslag, värk, men, lyte och för övrigt vilken

s.94.

s.95.

s.96.

åkomma eller vilken sjukdom som helst och trodde på värkan av att antingen tvätta sig och låta liket få med sig i en flaska något av vattnet (ej lik-tvätt-vattnet) eller också låta liket ta med handen på den sjuke eller det sjuka stället, eller till och med vata med det vattnet varmed liket tvättats och ta det i en flaska att medfölja i graven. Sådana små flaskor med vatten påträffades i likkistan vid grävning i Wäsby kyrkogård, av mig och min far. Han var nyfiken och satte tungspetsen till innehållet i en sådan flaska i tro att det möjligen var brännvin, och fick efter det vattnet ett slags utslag i ansigtet som han fick aldrig bot till, så länge han levde (i 40 år derefter). Graven är ju intet "gods" som de döde få, men aldrig borde graven skottas igen över de döde, förrän åtminstone en månad efter begravningen, ty fjärde-delen av antalet döda vakna eller röra sig i sina lik-kistor troligtvis, enligt några läkares påståenden, och varit skendöda, men vore der då luft, så finnes möjlighet till fortsatt liv. Ex: I Ljungby köping förekom omkring 1860 att en man dog och efter några dagar skulle han ju begravas och som han låg i lik-kistan gick hans hustru bredvid och ordnade med lik-klädsel och dylikt. Under tiden hade hon en penningbörs i handen med innehåll av omkring ett hundra kronor (Riks-daler). Men troligen hade hon fått något för sig och lagt börs en ifrån sig. Hon kom ej att tänka vidare derpå förrän efter begravningen och

s.96.

s.97.

s.98.

begynte att söka efter börsen på alla upptänkliga ställen; men fåfängt. Slutligen kom hon att erinra sig att hon haft börsen i handen när hon varit vid öppna likkistan och tänkte att hon möjligen kunde lagt den i denna ett ögonblick, men glömt att återtaga den. Hon omtalade sina förmodanden för presten och fick till-låtelse att gräva upp kistan i kyrkogården, för att se efter om pengarne voro kvarlemnade der. Vid öppnandet av kistan återfanns börsen med pengarne, men mannen hade den ena handen i munnen, och fingrarne voro avbitna, om av hunger eller förtvivlan, var det samma, han hade ju ändå vaknat upp i graven. När hans hustru fick se detta, blev hon vansinnig och kunde sedermera aldrig botas i all sin tid. Eftersom de döda aldrig grävas upp igen förrän de multnat efter många år, så kan ju inte säkert bestämmas, hur ofta levande begravas. Endast mycket rika döda fingo dyrbara saker, såsom ringar, örhänge eller etui av guld eller silver, samt plåtar på kistorna med sig i graven, men allmoget fick aldrig mer än som ovan sagts om svepningen. Möjligen av medömkan en näverdosa eller en liten brännvinsflaska åt förbrukare. Någon gång kunde visserligen hända att en fingerring fick kvarsitta på handen eller små ringar i öronen och någon obetydlig brosch på hals eller bröst, men sen 1865 lades bort bruket för män att bära ringar i öronen och kvinnorna att bära

s.98.

s.99.

öronsmycken. Men nu 1933 begrovs här i Småland 2 fattiga naboar med sina guld-ringar på händerna. Hela kostymer brukades aldrig att begrava liken med, men självmördare fingo behålla den kostym de hade på sig vid döden. Likaledes de som blevo hängda eller häls-huggna, fingo ha det de iklädts före exekutionen. Strandgastar begravdes sådana de upphittats, men lades dock i kistan. I den gamla tiden brukades inte vräka graven full med blommor eller dyrbara kransar. Wäl lades en och annan hemmagjord krans av nära släktingar, men vanligen ingen krans på graven. Nu är galenskapen fullständig även på detta område. Om aldri g så fattig begravning ska minst en särskild vagn gå för en hop dyrbara kransar och graven fyllas med kostsamma buketter. Om några dagar kastas hela härligheten ut på skräp-högen, utom en en slags glaskransar som hålla något längre. Så fingo de döda i den tiden behålla sina gravkullar, vilket var mycket vackrare och gav en högtidlig prägling av gravgården, emot som nu då, kullen kastas ut på skräphögen. Wad begravning, gravar och gravårdar etc. angår, så är om sådant skrivet i insänd samling. Man skulle vara försiktig, vad man trampade uppå, ty man kunde aldrig veta, vem man trampade på, om något djur, en groda eller padda komme framför fötterna. Så t.ex, hände att en gumma skulle gå till en annan gumma med ost-mjölk, och på vägen framför fötterna hoppade och kröp en av de store grå

s.99.

s.100.

s.101.

Avskrift.

ACC. N:R M. 3833

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hoppade och kröp en av de store grå "Poggorna" (paddorna), men gumman med mjölka-kruset sade endast, "akta dej litet lilla pogga, för jag vill inte trampa på dig". Poggan kröp undan och gumman tänkte inte mera derpå. När hon lämnat mjölken, bjöds hon sätta sig till bords och dricka kaffe. "Nej, det törs jag inte", sade hon. "Varför" frågade husmoran. "Nej, för der hänger en stor kvarnsten i en silke-tråd över stolen, och den stenen kunde falla ner och krossa mig". Det behöver du inte frukta, för du var så snäll i jäns, när du mötte poggan på vägen, och sparkade inte till henne. Gumman satte sig till bords och drack kaffe och silke-tråden höll kvarnstenen öppe. Men nu kunde hon förstå att den andra moran kunde förvandla sig till en pogga. Derföre bör man också alltid titta i taket över, der man sätter sig i ett främmande hus.

s.101.

s.102.